

JUKONA

JAUNAIS ZELTA DRUDZIS KANĀDĀ

Dzīšanās pēc derīgajiem izrakteņiem mūsdienās
apdraud vienu no pēdējām plašajām Ziemeļamerikas
mežonīgās dabas teritorijām.

TOMS KLAINSS
POLA NIKLENA FOTO

*Brūnais lācis, kāri
saēdies lasi, lai uzkrātu
taukus ziemas gulai, ir
apvilcis ledus kažoku.*

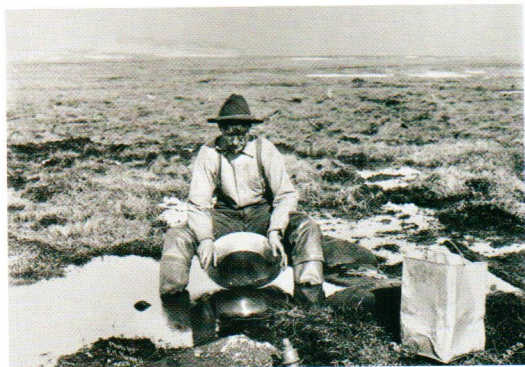

*Jukonas periferija slēpj krāšņus pārsteigumus,
tādus kā Azūra ezers robotajos Ogilvi kalnos.
Kustoso ledāju ūdens, bagātināts ar smalku
nogulumu, piešķir ezeram krāsu.*

Porkjupainas krastos mītošie ziemelbrieži jau vismaz 10 000 gadu bijuši vuntutu kučīnu kultūras un pārtikas būtiska sastāvdaļa. Reģiona attīstība apdraud tradicionālo dzīvesveidu.

Zelta drudzis Jukonu pirmoreiz skāra XIX gs. 90. gados.

Šons Raiens atceras izsalkumā pavadītos gadus pirms pirmā nozīmīgā zelta atraduma.

Zelta meklētājs ar ģimeni dzīvoja metāla būdā Dousonas nomalē. No Klondaikas upes krastā reiz plaukstošās pilsētas ziedu laikiem pāri bija palikušas vien atmiņas. Viņiem bija mazāk nekā 300 dolāru un vajadzēja iztikt bez ūdensvada un elektrības. Kādu vakaru, vējam zēģelējot caur metāla plātņu šķirbām, Raiena sieva Ketija Vuda raizējās, ka viņu divi bērni varētu nomirt no aukstuma.

Šodien pāris varētu nopirkt un apsildīt gan drīz ikvienu māju pasaulē. Raiena atklājums, kas galu galā izrādījās miljardiem dolāru vērti aprakti dārgumi, veicināja Jukonas zelta drudža atdzimšanu – laimes meklētāji ir pārpludinājuši šo Kanādas teritoriju tādā skaitā, kādu tā nav piedzīvojuši kopš XIX gs. deviņdesmitajiem gadiem.

Izrakteņu drudzis ir iedvesis jaunu elpu Dousonas vēja sašķiebtajiem bāriem un viesu mājām, kuru fasādes vasaras vidus vēlajā saulrietā atspīd dažādos pasteltoņos. Tāpat te varēja izskatīties vairāk nekā pirms gadsimta – bārdaini vīri steidzīgi pārvietojas pa dēļu pārklātajām ietvēm un dubļainajām ielām, skaļi izsaukdamies un apsprieddami baumas par jaunākajām atradnēm un straujiem cenu kāpumiem.

Pirmā Klondaikas zelta drudža laikā zelta meklētāji, bruņojušies ar cirtņiem, skalojamajām kastēm un lāpstām, “ķemmēja” apkārtnes strautus un upītes. Mūsdienās izrakteņu ieguvu veic

mehanizēta buldozeru, urbjtorņu un citzemju strādnieku armija. Kopš zelta cenas stabilizēšanās paziņojumi par zemes piederību ir mazinājušies, tomēr esošais augstais pieprasījums pēc izrakteņiem un rūpniecību veicinošie noteikumi Jukonā turpina piesaistīt derīgo izrakteņu ieguves uzņēmumus pat no Ķīnas.

Šona Raiena izrakteņu ieguves vietā, kas turpina attīsties pilsētas nomalē, virs galvas dun helikopteri; tie nogādā un atved atpakaļ ar GPS apgādātos zelta meklētājus no attālākām kalnu grēdām. Raienam ir 50 gadu, bet viņš izstaro degsmi un sparū, kas raksturīga daudz jaunākam cilvēkam. “Šobrīd šis ir pasaulē lielākais ģeokīmiskās pētniecības projekts, iespējams, pat lielākais pasaules vēsturē,” viņš saka.

Īpaši aprīkotajā darbistabā, ko Raiens sauc par komandtelpu, pie trīs datoru ekrāniem uz saplākšņa galda mētajas radiatoraitāji un lāču atvairīšanas aerosolu baloniņi. Pašmācības ceļā ģeoloģiju apguvušais Raiens izmanto ekrānu kreisajā pusē, lai aplūkotu krāsainās kartes, ko viņš pilnveido, papildinot tās ar aizvien jauniem augsnes paraugiem, meklējot anomālijas, kas varētu atmaskot paslēptas vērtīgās rūdas krājumus. Vidējā ekrānā redzams zils koordinātu tīkls, kas pārklāj Jukonas karti un attēlo apgabalus, kas Raienam pašreiz pieder. Kopš 1996. gada viņš ar savām komandām ir pieteicis

Skats no putna lidojuma ietver tikai daļu no plašā Faro raktuvju kompleksa. Tās reiz bija pasaules lielākās svina-cinka virszemes raktuves; tagad tās ir jāsakopj, ieguldot lielus līdzekļus.

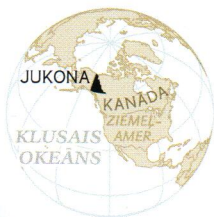
tiesības uz vairāk nekā 55 000 zemes gabaliem, kas satur izrakteņus; kopumā platības ziņā šī zeme ir lielāka par Jamaiku. Ekrānu labajā pusē Raiens izmanto, lai sekotu tirgū ieguldītā zelta darījumiem, kura vērtība palielinās ikreiz, kad tirgus svārstības mudina investorus konvertēt ieguldījumus cēlmetālos.

Dzišānās izmantot Jukonas ārkārtīgi bagātos resursus – zeltu, cinku, varu un citus – ir ienesusi pārticību reiz likteņa pamestajā kontinenta nostūrī. Tomēr šis minerālu mednieku uzlidojums ir radījis augošu spriedzi starp tiem, kuri vēlas vienu no Ziemeļamerikas pēdējām plašajām savvaļas teritorijām saglabāt neskartu, un tiem, kuru veiksmē ir atkarīga no tās uzrakšanas.

“Viņi pieprasa pilnīgi visu teritoriju,” saka Šampaņas un Eišihika pirmās nācijas biedre Triša Hjūma. Lai arī Hjūma nodarbojas ar kartografēšanu, kas saistīta ar izrakteņu ieguvu, viņa uztraucas, ka Jukona drīz sasniegs lūzuma punktu, kad cena, kas jāmaksā par vides un kultūras saglabāšanu, būs augstāka par kalnrūpniecības sniegto labklājību. “Cilvēki, kuri šeit ierodas un

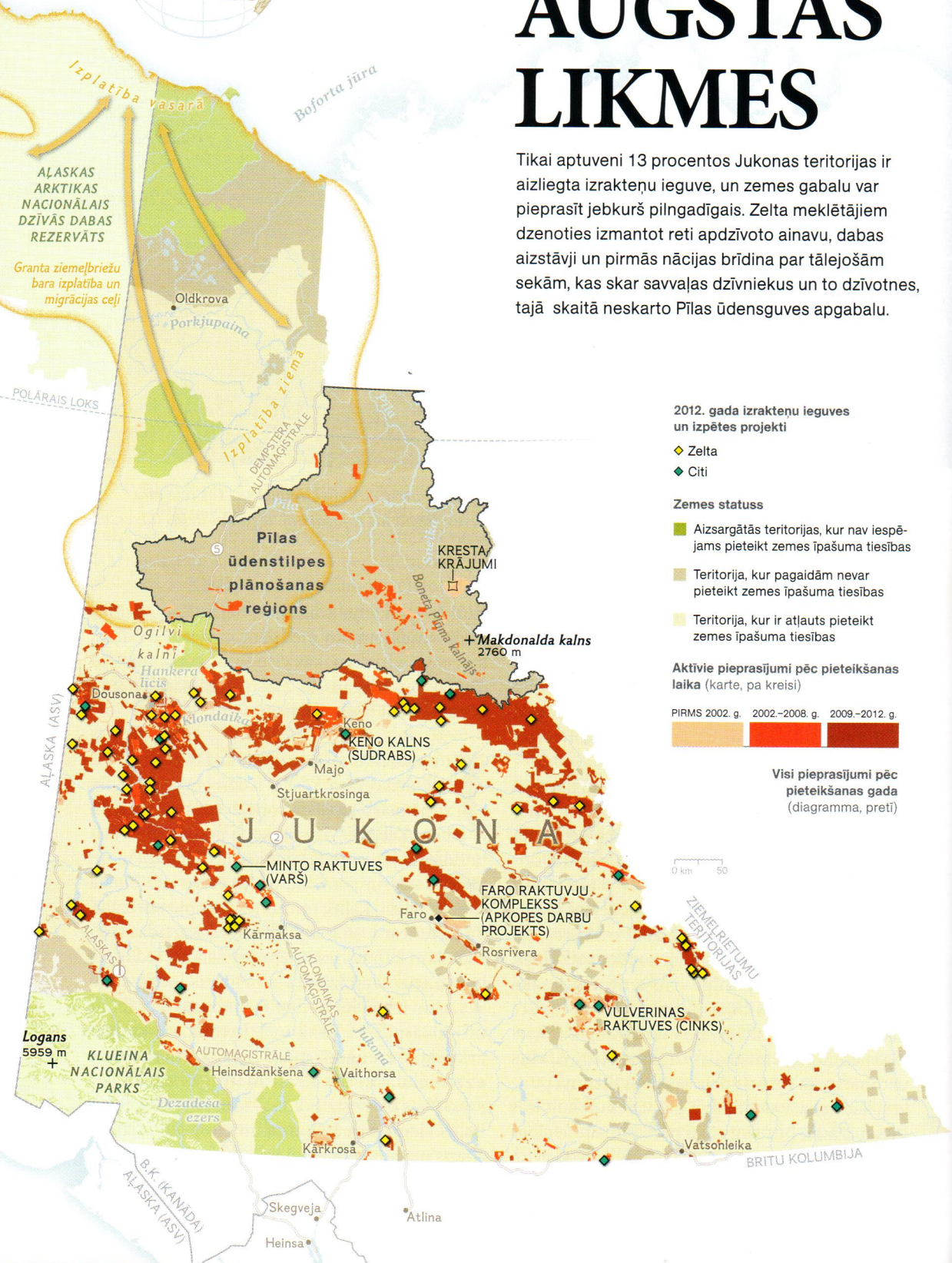
iztukšo izrakteņu krājumus, nejaudā, kas notiks ar dzīvniekiem, ko medījam, zivīm, ko ēdam, un zemes virsslāni, kas visu satur kopā, un, kad drudzis būs pārgājis, kā mūsu mazā kopiena spēs sakopt dabai nodarīto kaitējumu?”

JUKONA IR LIELĀKA NEKĀ KALIFORNIJA, bet tajā dzīvo vien 37 000 iedzīvotāju, un tā iezīmē plašu ķīļveida robežu starp Aļasku un pārējo Kanādas daļu. Jukona no ziemeļu krasta Boforta jūras malā stiepjas uz dienvidiem un dienvidaustrumiem, kur plešas ezeru izraibināta tundra, meži, kalni, mitraines un upju sistēmas. Tā kā teritoriju aizsargā vienas no Kanādas augstākajām kalnu virsotnēm un lielākie ledāji, tā ir gandrīz neapdzīvota – nelielais iedzīvotāju skaits ir izkaisīts nedaudzās mazās kopienās un galvaspilsētā Vaithorsā. Jukonā, sauktā par arktisko Serengeti, mājo liels skaits savvaļas dzīvnieku, un tās krasi mainīgās sezonālās svārstības piesaista Jukonas teritorijā klejojošus lielus ziemeļbriežu barus un citus dzīvniekus. Viens no mežonīgākajiem apgabaliem ir Pīlas

AUGSTĀS LIKMES

Tikai aptuveni 13 procentos Jukonas teritorijas ir aizliegta izrakteņu ieguve, un zemes gabalu var pieprasīt jebkurš pilngadīgais. Zelta meklētājiem dzenoties izmantot reti apdzīvoto ainavu, dabas aizstāvji un pirmās nācījas brīdina par tālejošām sekām, kas skar savvaļas dzīvniekus un to dzīvotnes, tajā skaitā neskarto Pīlas ūdenstilpes apgabalu.

2012. gada izrakteņu ieguves un izpētes projekti

- ◆ Zelta
- ◆ Citi

Zemes statuss

- Aizsargātās teritorijas, kur nav iespējams pieteikt zemes īpašuma tiesības
- Teritorija, kur pagaidām nevar pieteikt zemes īpašuma tiesības
- Teritorija, kur ir atļauts pieteikt zemes īpašuma tiesības

Aktīvie pieprasījumi pēc pieteikšanas laika (karte, pa kreisi)

Visi pieprasījumi pēc pieteikšanas gada (diagramma, preti)

0 km 50

PAAUGSTINOTIES ZELTA CENAI, ĪPAŠUMTIESĪBU PIETEIKUMI PIEAUG

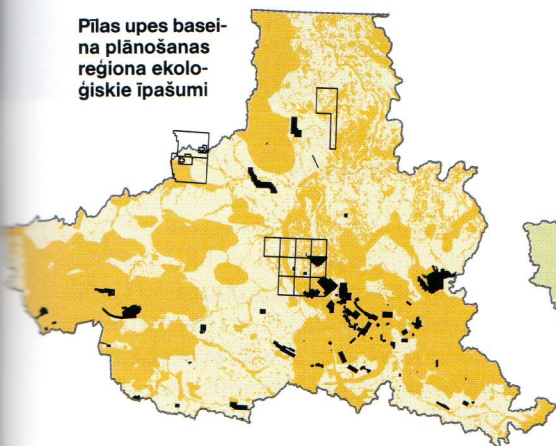
2011. gadā izrakteņu ieguves teritoriju pieteikumu skaits pārsniedza 115 000, sasniedzot sprāigā zelta drudža virsotni. Procesu virzošais faktors bija augstās preču (galvenokārt zelta) cenas, ko veicināja rūpniecībai draudzīgi noteikumi un nodokļu politika, kā arī racionalizētu vides risku novērtēšanu. Kopš tā laika īpašumu pieteikšanas drudzis ir pierimis, jo uzņēmumi nodrošina savus pieteikumus uz zemes īpašumiem un apstiprina izrakteņu ieguvi.

CĪŅA PAR SAVVAĻAS TERITORIJU ZONĒŠANU

Vairāk nekā 67 300 kvadrātkilometru lielais Pīlas upes baseins ir viena no vēl atlikušajām lielākajām savvaļas teritorijām Ziemeļamerikā. Atbilstoši 2011. gada zonēšanas plānam (apakšā pa labi) savvaļas teritorija paliktu neskarta, bet šobrīd Jukonas valdība ir ieteikusi plānu, kas ir labvēlīgāks rūpniecības attīstībai.

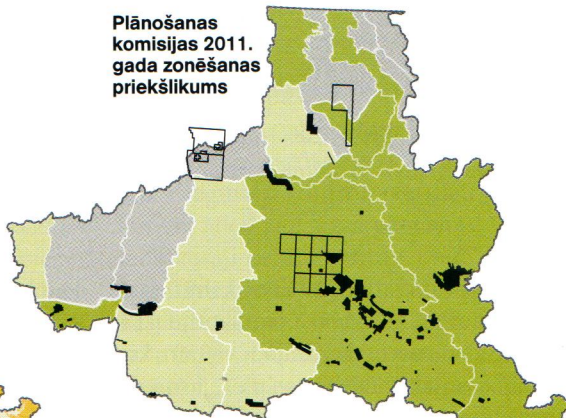
2011. g. 115 158 pieteikumi

Pīlas upes baseina plānošanas reģiona ekoloģiskie īpašumi

- Ekoloģiski svarīga teritorija
- Aktīvie izrakteņu ieguves pieprasījumi
- Potenciālās naftas, gāzes un ogļu ieguves vietas

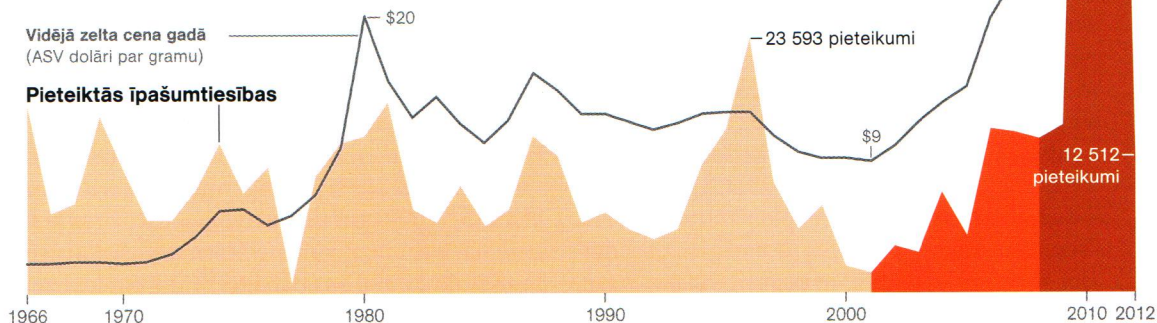
Plānošanas komisijas 2011. gada zonēšanas priekšlikums

- Īpašās pārvaldes teritorija (55% reģiona)
Pastāvīgi aizsargāta teritorija, kur netiks attīstīta rūpniecība
- Savvaļas teritorija (25%)
Pagaidām nepieejama jaunas rūpniecības attīstībai vai virszemes piekļuvei
- Apvienotās pārvaldības teritorija (20%)
Atļauta dažādu līmeņu rūpniecības attīstība un piekļuve

Vidējā zelta cena gadā
(ASV dolāri par gramu)

Pieteiktās īpašumtiesības

Virszemes raktuves ir pārvērtušas Hankera līci tukšainē. Tur strādā ar lielām mašīnām, bet daudzi kalnrūpniecības likumi ir no laika, kad darbojās ar cirņiem un lāpstām.

baseins – neaprauktā savvaļa, kurā satek ūdens no teritorijas, kas lielāka par Skotiju. “Pīlas baseins ir viena no nedaudzajām vietām, kur vēl saglabājušās lielas, neskartas plēsēja-medījuma ekosistēmas,” norāda Kārena Baltgailis no Jukonas Dabas aizsardzības biedrības. “Sākot ar vilkiem, brūnajiem lāčiem un vanagu dzimtas lidoņiem un beidzot ar pārējiem barības ķēdi noslēdzošiem radījumiem – Jukonas dzīvā daba ir pasaules mēroga vērtība.”

Jukona jau ilgu laiku ir bijusi arī cilvēku migrācijas piesaistes punkts. Pēdējā leduslaikmetā, kad lielākā daļa Kanādas atradās zem pusotra kilometra biezas ledu kārtas, Aļaska un Jukona ietilpa sausā, ledāju neklātā kabatā, sauktā par Beringiju – tā savienoja Sibīriju un Ziemeļameriku. Jukonas arktiskajā daļā atrastie dzīvnieku kauli, kuru vecums, kas noteikts ar oglekļa metodi, ir 25 000 un vairāk gadu, pēc dažu arheologu domām, ir cilvēka roku salauzti vai sagriezti, lai gan daudzi zinātnieki šo pieņēmumu apstrīd. Tomēr ir skaidrs, ka cilvēki pastāvīgi sāka apdzīvot šo teritoriju apmēram pirms 13 000 gadiem,

kad ledāji atkāpjoties atklāja koridorus, kas ļāva cilvēkiem migrēt no ziemeļiem uz dienvidiem.

Šie nomadu mednieki sev līdzī nesa savas kultūras un tehnoloģiju elementus. Galu galā na-dene valodas (ko dažkārt dēvē arī par atpasku valodām) izplatījās lielā rādiusā. Par spīti gadsimtiem ilgai nošķirtībai, pat mūsdienu navahu un apaču valodām Amerikas dienvidrietumos ir kopīgi vārdi ar daudzām Jukonas pirmās nācijas tautām, kā arī līdzīga teikuma uzbūve.

Jukonas agrīnie iedzīvotāji medīja meža bizonus, vāpītus, ziemeļbriežus, matainos mamutus, ūdensputņus un zivis, un par barību viņi cīnījās ar tādiem gaļēdājiem kā vilki un Eiropas alu lauvas. Daži no šiem dzīvniekiem klimata sasilšanas un citu iemeslu dēļ izmira. Tomēr citi, kā, piemēram, Grenlandes ziemeļbrieži, tā savairojās, ka vietējās tautas pielāgoja savu pārvietošanos un dzīvesstilu šo dzīvnieku migrācijas ciklam.

“Mēs esam bijuši atkarīgi no ziemeļbriežiem vismaz 10 000 gadu,” saka vuntutu kučīnu pirmās nācijas bijusī virsaite Norma Kasi. “Mūsu mutvārdu folklorā saglabāties stāsts par kučīnu

vīru, kurš noslēdza līdzāspastāvēšanas vienošanos, apmainot daļu no savas pukstošās sirds ar daļu dzīva ziemeļbrieža sirds.”

Granta ziemeļbriežu bars (*Porcupine caribou*) nosaukts lielās, uz rietumiem tekošās upes Porkjupainas vārdā; daudzi dzīvnieki to šķērso divreiz gadā. Viņu ceļojums sākas 650 kilometrus uz ziemeļrietumiem – Aļaskas Arktikas Nacionālajā dzīvās dabas rezervātā (AANDDR). Katru pavasari vairāk nekā 100 000 ziemeļbriežu dodas uz krasta līdzenumu, lai kāri mielotos ar olbaltumvielām bagātu spilvi. Mātītes baros, kas sasniedz vairākus desmitus tūkstošus, dzemdē gandrīz vienlaicīgi.

Kad mazuļi ir tikai dažas nedēļas veci, bars sāk virzību uz dienvidiem – tā ir klabošu nagu, aurojošu mātīšu un blējošu mazuļu kakofonija. Ziemeļbrieži ir vieni no dabas cēlākajiem ceļotājiem; tie ir pielāgojušies ceļojumam pāri kalnu grēdām un upēm, lai nokļūtu vēja appūstajos purvajos – vuntutu kučīnu tradicionālajā medību vietā.

S NIEGAM KRĪTOT, mana lidmašīna asā leņķī pārlido pāri Porkjupainas upei un piezemējas Oldkrovā – visattālākajā apdzīvotajā vietā Jukonas ziemeļos. Ciemats, ko ar ārpusauli nesaista nekādi ceļi, ir sabūvētu koka māju juceklis; to ārsienas rotā ziemeļbriežu un aļņu ragi.

Kučīni ir viena no pēdējām Ziemeļamerikas tautām, kas vairumu pārtikas iegūst medijot un vācot. Caur žāvētavu līstēm es saskatu savērtus gaļas gabalus un zivis. Kuru katru brīdi apgabalā sāks migrēt ziemeļbrieži, un ciematā valda enerģiska un aizrautības pilna atmosfēra.

Roberts Brūss – Santa Klausam līdzīgs, labsirdīgs vīrs ap sešdesmit – piebrauc uz kvadracikla. Viņa seju rotā plats smaids. “Ziemeļbrieži!” Brūss kliedz. “Tie ir klāt!”

Pēc mirkļa esam viņa mājās un ēdam ziemeļbriežu sautējumu, runādami par ilgi gaidīto ganāmpulka ierašanos un pārsprieddami ģimenes vēsturi. Brūss ir uzaudzis šajās zemēs; viņš nodrošinās ar medijumu, zivīm un ievāc ogas, sekojot gadalaikiem. Lai arī Brūss, tāpat kā lielākā daļa kučīnu vīru, joprojām medī vai zvejo gandrīz katru dienu, dzīve Oldkrovā nav primitīva. Ciemata veikalā var iegādāties dārgus fasētus, lietošanai

gatavus produktus, ko ar lidmašīnu piegādā no Vaithorsas. Satelīttelevīzija un internets ļauj kučīniem sevi apjaust plašākā pasaules kontekstā. Alkohols ir aizliegts, bet citu apreibinošu vielu lietošana un identitātes meklēšana ir pamatīgi ietekmējusi kopienu, īpaši jauno paaudzi.

Kamēr sarunājamies, Brūsa pusaugu mazdēls Tairels ir izlaidies dīvēnā. “Rīt mēs viņu ņemsim līdzī medībās,” saka Brūss, piemiedzot ar aci.

Abi vīri ar velosipēdiem, greizu koka laivu un lielāko- ties ejot kājām uzsāka ceļu pie miljoniem unču zelta.

Valdība ir pasludinājusi gandrīz visu Jukonas teritoriju par kronim piederošu zemi. Pēc grūtā zemes atgūšanas procesa pamatiedzīvotāji ir ieguvuši kontroli pār daļu teritorijas; tas viņiem atkal ļauj aizsargāt vietas, kurās pamatiedzīvotāji ceļo, medī un zvejo. Tomēr tādus apdraudējumus kā klimata pārmaiņas kopiena nespēj ietekmēt. “Redzi, kā sagraust upes krasti?” saka Brūss, vadīdams alumīnija motorlaivu pret straumi. “Atkūst mūžīgā sasaluma ledāji. Pirms desmit gadiem šajā laikā upe jau būtu aizsalusi. Tagad šeit iemājojušas arī pumas un parādās jauni augi, kas pārņem mellenāju un mežrožu audzes. No tām mēs vienmēr ieguvām nepieciešamos vitamīnus.”

Brūss, tāpat kā citi vecājie, ir apmeklējis Vašingtonu un citas pilsētas ASV, lai mudinātu amerikāņus aizsargāt Granta ziemeļbriežu bara mazuļu atnešanās vietas. Politikā jau vairākkārt ir centušies AANDDR piekrastes līdzenumos uzsākt naftas un gāzes izsūkņēšanu. Urbšanas rezultātā no rezervēm varētu nosūknēt miljardiem barelu naftas un, kā saka biologi, aizbaidīt ziemeļbriežus no pamatteritorijām, kur dzimst viņu mazuļi. “Mēs to saucam par *vadzaiņ googii vi dehk'it gwanlii*,” man stāsta Brūss, “jeb svēto vietu, kur piedzimst dzīvība. Mums tā ir cilvēktiesību problēma tāpēc, ka, izzūdot ziemeļbriežiem, pazūdīs arī mūsu kultūra.”

Pīlas upes baseins, Jukonas teritorijas mežonīgā sirds, ir robotu kalnu un likumotu upju pārpilns. Tajā slēpjas arī lieli minerālu krājumi, par kuru nākotni norit kaislīgas debātes.

Ziemeļbrieži no piedzimšanas vietas – Aļaskas Arktikas Nacionālā dzīvās dabas rezervāta – uzsāk garo ceļu uz pārziemošanas vietām Jukonā.

Pēc dažām minūtēm Brūss samiedz acis un iedarbina motoru. “Ziemeļbrieži!” viņš izkriedz, sniedzoties pēc šautenes. Pēc mirkļa vīrietis pietur netālu no sešu peldošu briežu bara, izvēlas tēviņu no bara vidus. “Mēs nekad nenogalinām barvežus,” viņš saka. Kučiniem medības nav izprieča – tās ir veids, kā iegūt olbaltumvielas un taukus vietā, kur prasme nodrošina izdzīvošanu.

JUKONIEŠI, kas bieži pārvietojās un dzīvi uztvēra vienkārši, nepievērsa uzmanību smagajam metālam, ko viņi pamanīja vizam saules pielieto upīšu dibenā. Zelta meklētāji Jukonā parādījās ap XIX gs. septiņdesmitajiem gadiem, tomēr tikai 1896. gadā trīs zeltrači atklāja zeltu upītē netālu no Jukonas un Klondaikas upju satekas. Ziņas par atradumu civilizāciju sasniedza 11 mēnešus vēlāk, kad pirmie jaunbāgātnieki zeltrači nokāpa no kuģiem Sanfrancisko

Toms Klainss ir sarakstījis grāmatu “Zēns, kurš rotājās ar saplūsmi”, kas drīz tiks publicēta. Fotografis Pols Niklens lielu daļu mūža ir aizvadījis Jukonā.

un Sietlā, grieļodamies zem bagātību smagās nastas. Pēc pāris dienām trekni avižu virsraksti visā pasaulē ziņoja: “Zelts! Zelts! Zelts!... Kaudzēm dzeltenā metāla!”

Tā sākās viens no mūsdienu vēstures neparastākajiem masu histērijas uzliesmojumiem – to labi raksturotu apzīmējums “kā satrakotu zirgu bars”, jo desmitiem tūkstošu cilvēku brāzās uz tvaikoņu kompāniju biļešu kasēm, kas pastiprināti reklamēja iespējas Klondaikā ātri kļūt bagātam, un devās uz mežonīgajām zemēm, kam tikai nedaudzi bija pienācīgi sagatavojušies.

“Mans tēvs stāstīja, ka viņi saradās kā odu bars,” saka trondeku hvečīnu pirmās nācijas vecajais Persijs Henrijs (86 gadi). “Mūsu virsaitis Isāks teica, ka viņi izpostīs mūsu zemi un mēs nevaram neko izdarīt, lai viņus apturētu.”

Jaunatnācēji sapulcējās piemirkušā palienē, ko trondeki hvečīni bija izmantojuši par zvejošanas un medību nometni. Nedaudzu mēnešu laikā tuvienes meži bija izcirsti, un desmitiem tūkstošu satrakojušos iebrucēju rakās apkaimes upītēs. Lidz 1898. gada vasarai Dousonas pilsēta

bija kļuvusi par nevienmērīgu metropoli ar 30 000 iedzīvotājiem, telefoniem, ūdensvadu un elektrisko apgaismojumu.

Un tad viss bija beidzies pat ātrāk, nekā bija iesācies. 1899. gadā, gadu pēc tam, kad Dousonu pasludināja par jaundibinātās Jukonas teritorijas galvaspilsētu, paklida baumas par jaunu atradni Nomā, Aļaskā, un daudzi zeltrači devās uz leju pa Jukonas upi. Citi, cingas mocīti, sapratuši, ka viņu sapnis ir izplēnējis, pārdeva, ko varēja, un devās mājup. Daži vīri turpmākās desmitgades strādāja uz zelta bagariem, kas sāka rakt upes un aizdambēt mazās straumītes, tā radot čūskveidīgās, izbagarētās vagas – Dousonas ainavas raksturīgo iezīmi.

Līdz 1953. gadam, kad par galvaspilsētu bija kļuvusi tālāk uz dienvidiem esošā Vaithorsa, lielākā daļa iedzīvotāju teritoriju bija pametuši. Tomēr Jukonas robustā un kalnainā daba joprojām piesaista piedzīvojumus alkstošu fantāziju.

“Varu droši apgalvot, ka tas bija savvaļas aicinājums,” pieklusinātā balsī saka 42 gadus vecais namdaris Skots Flemings no Ontārio; viņš Dousonā ieradās 1992. gadā, cerot uz dzīvi, kas būtu gan skarba, gan ienesīga.

Flemingu iepazīnu 13 dienu ilgā kanoe ekspedīcijā pa Sneikas upi, kas likumo caur Boneta Plūma kalnāju un beigās ietek Pīlas upē. Pīla un tās pietekas ir viena no lielākajām joprojām tirajām upju sistēmām pasaulē. Nošķirtība ilgu laiku ir to pasargājusi no pārveidošanas, tomēr pēdējos gados teritorija ir piesaistījusi kalnrūpniecības industrijas uzmanību. Pirmajām nācijām un dabas aizsardzības grupām uzstājīgi vēloties Pīlu pasargāt, tā ir nokļuvusi valsts mēroga petīciju uzmanības lokā, vēlēšanu gada debatēs un priekšlikumu krustugunīs par to, vai šo savvaļas teritoriju vajag aizsargāt vai attīstīt.

Flemings ar Raienu, kurš arī ir no Ontārio, sastapās isi pēc ierašanās Dousonā. Raiens Jukonā ieradās apmēram 20 gadu vecumā, lai, izliekot slazdus, medītu kažokzvērus, tomēr viņš ātri pievērsās sēņošanai, lai piegādātu meža sēnes ienesīgiem starptautiskiem restorāniem, un pēc tam Raiens aizrāvās ar zelta meklēšanu.

Tā kā Jukonas lielākā daļa nekad nav bijusi ledāju pārklāta, zelta iegulas ir veidojušās divējādi. Tā sauktā dzīslu rūda atrodama blīvās klinšu

dzīslās. Zelts tajās radies no kausējumiem un šķīdumiem, kuru cilmavots ir Zemes mantija un garoza. Zelta klieņņu iegulas radušās, dzīslu rūdai sairdinoties erozijas rezultātā, vēlāk gravitācijas spēkam un ūdenim to iznesot no pamatiegulām. Šajās iegulās zelts koncentrējies kā lielāki un mazāki graudiņi un tīrradņi, kas uzkrājušies upju gultnēs un aprakti zem grants un smilts kārtām.

Jukonas robustā, kalnainā daba joprojām piesaista piedzīvojumus alkstošu fantāziju.

“Šons bija pārlicināts, ka galvenā dzīsla vēl nav atklāta,” Flemings man kādu vakaru stāsta, dienasgaismai izplēnot, kamēr gatavojam vakariņas. “Viņš apgalvoja, ka iepriekšējos simt gadus cilvēki ir redzējuši tikai pēdas, nevis pašu zvēru.”

Raiens kā pirmo darbā pieņēma Flemingu, un turpmākos sešus gadus abi vīri ar velosipēdiem, greizu koka laivu un galvenokārt ejot kājām centās piekļūt daudzsološām mežonīgajām vietām. Abi vīri, izstrādājot precīzu zinātnisku datu vākšanas un analizēšanas sistēmu, pietuvojās vietai, kur beidzot atrada miljoniem unču zelta. Tomēr, tikko Raienam bija izdevies pārlicināt pirmos lielos investorus, Flemings devās prom, lai turpinātu karjeru galdniecībā.

Piektajā Sneikas ekspedīcijas dienā es vaicāju Flemingam, kāpēc viņš atkāpās tieši pirms lielā atalgojuma saņemšanas. Mūsu astoņu cilvēku kompānija uz dienu atpūtās no laivošanas un devās pārgājienā pa Makdonalda kalnu – aizgrābjot, daudzām stāvām klinšu smailēm, ledājiem un slēptiem kastveida kanjoniem rotātu pasauli.

“Šons ir lielisks puisis un daudz zaļāk domājošs nekā lielākā daļa cilvēku,” Flemings man stāsta, kad apstājamies, lai uzēstu launagu kādā augstā, ziemeļu magonēm nokaisītā pļavā. “Tomēr katru dienu atrasties dabā un redzēt tādas vietas kā šīs... tas, šķiet, ietekmēja manas domas.” Viņš veras pār upi un purpursarkanajiem

Vikija Džosija ģimenes zvejošanas un medību nometnē kaltē ketlašus, ar kuriem ziemā pabarot savu suņu komandu. Vuntuti kučini ir pret kalnrūpniecības uzsākšanu teritorijā, kuru viņi apdzīvo. "Kalnrūpniecības nozare nemēdz turēt dotos solījumus," saka Džosijas vīrs Viljams.

Mazie vilcēni ir izlīduši no migas, lai apostītu pavasara gaisu. Neskatoties uz vilku izšaušanu pret atlīdzību un citām to izskaušanas metodēm teritorijā, domājams, dzīvo ap 5000 vilku.

kalniem, kas stiepjas gar horizontu. “Es sapratu, ka nevēlos piedalīties šā skaistuma iznīcināšanā.”

No rīta laikapstākļi ir mainījušies, un apkārtnes kalnu virsotnes klāj sniegs.

Līdz šim brīdim neesam manījuši nevienu zīmi, ka šeit kāju reiz spēris kāds cilvēks. Tāpēc saskumstam, kad devītajā dienā uz sarkanu klinšu malas ieraugām apgāztu naftas cisternu.

Dažus kilometrus uz augšu pa Sneikas pieteku 1961. gadā atklāja vienus no Ziemeļamerikas lielākajiem dzelzs krājumiem. Šajā vietā veica izmēģinājuma izrakumus, tomēr rūpnieciska ieguve netika uzsākta. Kopš tā laika Āzijas valstu ekonomiskā attīstība ir atjaunojusi interesi par Kresta krājumiem, un izrakteņu ieguves piekritēji runā par dzelzceļa tīkla izveidi piekrastes virzienā.

“Piekluve mežonīgākiem apgabaliem pa zemes ceļiem vienmēr ir bijusi to Ahilleja papēdis,” saka Pils Baseina plānošanas komisijas priekšsēdētājs Deivs Loikss. “Šobrīd Pila ir absolūti neskarta savvaļas teritorija. Mums vajag sasodīti labu iemeslu, lai tur uzsāktu ieguvī, jo

tas ir vienvirziena ceļš. Kalnrūpniecība vienmēr dod kaudzēm solījumu, bet tagad esam slēguši raktuves Jukonā, jo tur izplūst arsēns, cianīds un svins. Tā vietā, lai parūpētos par sastrādātā sekām, uzņēmumi pasludina bankrotu.”

Tomēr Jukonas valdības Minerālu resursu departamenta direktors Bobs Holmss apgalvo, ka šī rūpniecības nozare ir mainījusies. Holmss, bijušais Faro svina un cinka raktuves vadītājs (tās sakopšana valdībai izmaksās vairāk nekā 700 miljonu dolāru un prasīs aptuveni simt gadus) teic, ka jaunā saistību un apgūšanas politika ir samazinājusi lielu neveiksmju risku. “Tagad neviens nevar iedurt zemē lāpstu, kamēr nav uzrādīts slēgšanas plāns.”

Dabas aizstāvji apgalvo, ka Jukonas novecojušie izrakteņu ieguves likumi jau sen bija jāpārraksta. “Izrakteņu ieguve ir daļa no mūsu vēstures, un neviens nevēlas no tās atteikties,” saka Luiss Rifkinds no Jukonas Dabas aizsardzības biedrības. “Tomēr mūsdienu tehnoloģija var nodarīt milzīgu postu, bet mēs joprojām to regulējam ar likumiem, kas rakstīti tad, kad uz

automašīnu numurzīmēm attēlotais bārdainais virs vēl likņāja pa upītēm ar skalojamo kasti.”

Tā sauktā Jukonas brīvās pieteikšanas sistēma ļauj ikvienam pilngadīgajam pieteikt īpašumtiesības uz zemi lielākajā daļā teritorijas – tajā skaitā uz dažām pirmiedzīvotāju un privātipašnieku zemēm – un to izmantot jebkādā veidā, lai piekļūtu minerālresursiem, kas tajā glabājas, ievērojot normatīvos un vidi aizsargājošos noteikumus. Tomēr nesen apelācijas tiesas spriedums ir apšaubījis Jukonas valdības tiesības atļaut zelta meklētājiem pētīt un pieteikt īpašumtiesības dažās pamatiedzīvotājiem piederošās teritorijās, pirms tam neapsprīžoties ar iesaistītajām pamatiedzīvotāju tautām un neievērojot viņu tiesības.

Honorāra likme par ieguvī kļiedņu iegulās 37,5 Kanādas centu vērtībā par unci tika noteikta 1906. gadā, kad unce zelta bija 15 dolārus vērtā. No 2012. gada aprīļa līdz 2013. gada martam Jukonas kļiedņu atradņu izstrādātāji ieguva zeltu 70 miljonu dolāru vērtībā un kopā autoratlīdzībā samaksāja 20 035 dolārus.

TUVOJOTIES vizītes noslēgumam Jukonā, atgriezās Dousonā. Zelta cena tikko pārsniegusi 1700 dolārus par unci, un runā, ka tā varētu pārsniegt 2000.

Es piedalos lidojumā ar helikopteru uz daudzsološu atradni, kuru pētījusi Raiena komanda. Tā atrodas netālu no Ogilvi kalniem. Paceļoties es varu pārskatīt leģendāros zelta drudža ličus – Bonanzu, Hankeru, Eldoreido –, kur buldozeri ir aizstājuši bārdaino čali ar skalojamo kasti.

Tomēr pēc pāris minūtēm helikopters jau dūc pāri biezu mežu klātiem kalniem, kur klejo savvaļas zvēri. Kad piezemējos kalnu virsotnes nometnē, rasina lietus. Tur satieku Morganu Frotonu, kurš tobrīd bija viens no Raiena projektu vadītājiem. Es un Frotons dodamies uz netālo kori, vadoties pēc GPS, un dienu pavadām, stāigājot pa traversu un apstājoties apmēram ik pēc 50 metriem, lai zemē iedurtu dobu spirālurbi.

Nogāze, kas klāta sūnām, šaurlapu ugunspuķēm un ķērpjiem, ir brīnumaini krāsu un barības vielu pārpilna. Zem veģetācijas zeme ir tikpat krāsaina un daudzveidīga – Frotons ar spirālurbi iegūst dzeltenu smilšu, zilgana smilš-

māla, zaļas grants un sarkana māla paraugus. “Ja pārstrādātie dati šķitīs apstiprinoši, vissvarīgākais būs zemi uzreiz pasludināt par savu īpašumu,” Frotons saka, fotografēdams un savākdams paraugus. “Dousonā baumas izplatās tikpat ātri kā agrāk Mežonīgajos rietumos. Pirms pāris nedēļām mēs devāmies apliecināt piederību vietai, kur bijām atraduši labu augsni, un kāds jau uz to bija pieteicies.”

“Es cilvēkiem saku, lai viņi pārāk nepieķeras šim skaistumam visapkārt. Mēs to varētu uzrakt,” saka Šons Raiens.

Vēlā pēcpusdienā, kad dodamies atpakaļ uz zelta meklētāju nometni, lietus pierimst. Ejot lejā pa stāvu, laukakmeņiem nosētu nogāzi, es ieminos par to, ko reiz Raiens man teica: “Es cilvēkiem saku, lai viņi pārāk nepieķeras šim skaistumam visapkārt. Mēs to varētu uzrakt.”

Frotons nopūšas. “Jā, es saprotu, ka šī doma cilvēkus var satraukt,” viņš saka. “Tomēr nav teikts, ka šeit tiks iegūti izrakteņi. Ja tā tomēr būs, es ceru, ka tas notiks saprātīgi. Bet es esmu tikai izlūks. Ja šeit nebūtu manis, te 300 dolārus dienā pelnītu kāds cits.”

Kad tuvojamies nometnei, mākoņi pašķiras, sašķeļot saules gaismu staru kūlos, un tie apspīd dažus no vareno kalnu simtiem, kas stiepjas gar horizontu. Pusducis virsotņu, ko pēkšņi apstaro ēteriska, dzeltena gaisma, sāk vizuļot, un virs tām virmo migla. Dabas skats ir neiedomājami iespaidīgs, un šobrīd šķiet neiespējami, ka tas viss varētu izzust.

Es un Frotons uz minūti atsēdāmies, lai pamielotos ar mellenēm un papriecātos par skatu. “Vai zini, kas ir vispārsteidzošākais?” viņš prasa. “Esmu krustu šķērsu apceļojis šo apkārtni, un tam ir grūti noticēt, bet visur ir tik skaisti kā šeit. Visur, kur ej, ir kalni, daudz, daudz kalnu, pat par daudz, lai tos visus nosauktu vai saskaitītu. Un es domāju, ja nu viens no tiem izzustu, vai tam tiešām būtu nozīme?” □